

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG

*Megalakulásának 75-ik évfordulója elé**

Sokféle előzmény után 1891-ben indulnak meg a tárgyalások a Magyar Paedagogiai Társaság létrehozása érdekében. Az év szeptemberében már annyira megérették, hogy egy szűkebb bizottság megtárgyalja az előterjesztett alapszabálytervezetet, és 1891. szeptember 7-én be is nyújtják ezt a belügyminisztériumnak. A tervezetet dr. KLAMÁRIK JÁNOS elnök és SZUPPÁN VILMOS jegyző írják alá. A belügyminisztérium LUKÁCS GYÖRGY államtitkár aláírásával ezeket az alapszabályokat október 29-én jóváhagyja. Ennek alapján 1892. január 5-ére összehívják az eddig ideiglenesen működött vezetőség helyére a véglegest. Az alakuló gyűlésen 28 jelenlévőnek nevét említi meg a jegyzőkönyv. Ezen a gyűlésen közfelkiáltással egyhangúan tiszteletbeli elnöknek választják meg dr. KLAMÁRIK JÁNOST, nyilván azért nem elnöknek, mert a VKM-ben magas rangú tisztviselő lévén, összeegyeztethetetlennek tartotta az elnökség vállalását.

Tény, hogy 1892. január 5-én KLAMÁRIK tiszteletbeli elnök lett, elnökké dr. HEINRICH GUSZTÁVOT, alelnökké dr. VERÉDY KÁROLYT (a népoktatás köréből), dr. HÓMAN OTTÓT (a középiskolák részéről) és dr. PAUER IMRÉT (az egyetem részéről) választották meg, titkár dr. BADICS FERENC, szerkesztő CSENGERI JÁNOS, jegyző TRAJTLER KÁROLY, könyvtáros VOLF GYÖRGY, pénztáros LENGYEL SÁNDOR, ellenőr GYÖRGY ALADÁR lett. Ugyanakkor az új alapszabályok értelmében választandó száz rendes tag közül 66-ot megválasztottak.

A Magyar Paedagogiai Társaság alapszabályainak 2. pontja szerint a társaság célja és működési köre a pedagógiának és segédtudományainak magyar nyelven művelése, a hazai közoktatásügy egész körében felmerülő elvi kérdéseknek tudományos jellegű tárgyalása, a pedagógia múltjának kutatása, a pedagógiai elvek népszerűsítése és terjesztése. A társaság eszközeinek az alapszabályok felolvasásokat és vitatkozásokat jelölnek meg a nevelés és közoktatás köréből merített pedagógiai kérdésekről, továbbá szakszerű folyóirat kiadását, valamint anyagi erejéhez mérten pedagógiai könyvtár létesítését, gondoskodást pedagógiai művek kiadásáról, pályázatok hirdetését, kiváló pedagógiai munkák jutalmazását.

A társaság a polgári humanizmus szellemében törekedik a közműveltség emelésére. A társaság tagjai lehetnek tiszteletbeliek, rendesek (nem lehet több száznál), külsők, alapítók. A rendes tagok a hazai közoktatásügy és különösen a magyar pedagógiai irodalom kiválóbb munkásai közül mindenkor élethossziglan választatnak, figyelemmel arra, hogy mindennemű tanintézetnek és a tan-

* A közlemény egy nagyobb tanulmány része, nem évfordulói megemlékezés. A szerző mint adalékokat bocsátotta rendelkezésünkre arra való tekintettel, hogy a társaság alapszabályait 1891-ben hagyta jóvá a belügyminisztérium.

ügyi adminisztráció minden ágának képviselői, társadalmi állásra és nemre való különbség nélkül, a társaságban helyet foglaljanak.

A továbbiakban az 1877-es alapszabályokhoz* hasonlóan foglalkozik a tagok jogaival és kötelességeivel, a tisztviselők munkakörével, amelyet pontosabban külön ügyrend is meghatároz. Az 1877-es alapszabályokkal összehasonlítva megállapítható, hogy csak az eddig említettekben van eltérés, egyébként ez újon csak stiláris változatok látszanak, s kétségtelenül megállapítható, hogy jogász segítségét is igénybe vették. Az alapszabályok egyébként a Magyar Paedagogiai Társaság folyóiratának 1892. évi 1. évfolyamában megjelentek, valamint külön az ügyrend is (a 124., ill. 318. oldalon és folyt.)

Az alakuló gyűléssel kapcsolatban csak egy indítványt emelünk ki, LÉDERER ÁBRAHÁM COMENIUS-ünnepély rendezését javasolja tekintettel a közelgő 300. születésnapra (COMENIUS 1592. márc. 28-án született). Az indítványt elfogadták és a február 20-án tartott rendes ülésen megválasztották a rendező bizottságot GYÖRGY ALADÁR, KÁRMÁN MÓR, KISS ÁRON, PÉTERFFY SÁNDOR és RADÓ VILMOS személyében.

A Magyar Paedagogiai Társaság első szereplése nagyon biztató volt. Értékét emeli, hogy ezen a megnyitó beszédet EÖTVÖS LÓRÁND mondta.¹ Miért is kell a magyarságnak COMENIUSSzal foglalkozni, erre felel elsősorban. „Nemzeti ünnep ez, mégis nem egy nemzetnek, de a nemzeteknek az ünnepe, mert az iskola, a Comenius iskolája, mely minden egyes nemzetnek életet és fejlődést biztosít, nem az idegen fajgyűlöletnek, hanem az emberszeretetnek a szülőtte. Mi ünnepeljük Comeniust, a pedagógust, Comeniust a philosophust, Comeniust az embert, de összejöttünk azért is, hogy lelkesedést merítsünk ama férfiú emlékéből, ki a magyarnak magyar iskoláját megalapítani segített. Míg a philosophia és paedagogia vitás kérdéseivel ellentéteket eredményez, az emberszeretettel egyesült nemzeti érzés nemes törekvéseinkben mindig egyetértésre talált... Fennállásunkat művelt szomszédaink mellett csak saját műveltségünk biztosíthatja²... Nekünk magyaroknak ezt a műveltséget csak a magyar iskola adhatja meg, és ezért szellemünk az ihlet magaslatára emelkedik, mikor Comeniusról megemlékezve nemzeti feladatunk teljesítésére buzdulunk és mégis kegyeletünk kifejezésével a többi nemzetekkel, embertársainkkal egyet értünk.”

A beszéd nemcsak valóban méltó COMENIUSHoz, nemcsak világosan meghatározza COMENIUS helyét a magyar pedagógia történetében, hanem a magyar iskola helyét és feladatát is, és világosan megmutatja, miként fonódhat össze a nemzeti és nemzetközi érzés és gondolkodás.

* Egy előzetesen létesített rövidéletű pedagógiai társaság alapszabályairól van szó.

¹ A beszédet megemlíti BAKOS JÓZSEF kitűnő bibliográfiájában: A magyar Komenszky irodalom. Bpest, 1952. 12. oldalán, valamint A magyar Comenius (Komenszky) irodalom 457. és 458. sz. alatt, jelezve azt, hogy a beszéd nemcsak a Magyar Paedagogia 1892. évi 182–183. oldalán olvasható, hanem közölte aránylag sok lap, pl. Néptanítók Lapja, Iskola, Néptanoda, Vas megyei Tanügy, Magyar Tanítóképző és részleteket az Országos Középiskolai Tanári Egyesület Közölnye is. Annál feltűnőbb, hogy a Nemzeti Könyvtár Művelődéstörténet kiadványai között 1964-ben megjelent *Eötvös Lóránd, a tudós és művelődéspolitikus írásai* című könyv (Gondolat kiadása), melyet KÖRNYEI ELEK egyébként igen nagy gonddal és körültekintéssel rendezett sajtó alá és látott el bevezetéssel, jegyzetekkel és bibliográfiával, erről a reánk, pedagógusokra nagyon értékes beszédéről nem tesz említést; ezért is bővebben ismertetjük, ill. idézzük.

² Érdekes, hogy mennyire találkozik itt EÖTVÖS LÓRÁND gondolata apjának egyik megnyilatkozásával: „Nemzetünk ezt a földet, melyet fegyverrel foglalt el, csak értelmisége (műveltsége) által tarthatja meg.” Idézi GYULAI ÁGOST KISS ÁRONRÓL tartott emlékbeszédében. Magyar Paedagogia 1909. 146.

A beszéd után KOMÓCSY JÓZSEF pedagógus és akkoriban elismert költő szavalta el ünnepi ódáját. (Ezt is közli a Magyar Paedagogia, de ugyancsak más tanügyi lap is).

Tudás a szabadság szent világossága...

Nem vész már el a nép, hogy nincs tudománya.

Utána DEZSŐ LAJOS sárospataki tanítóképző intézeti igazgató és SZABÓ ALADÁR főgimnáziumi tanár olvasták fel tanulmányaikat.. Az előbbi és még DEZSŐ LAJOSnak egy másik tanulmánya a Magyar Paedagogia 1892. évfolyamában jelent meg,³ SZABÓ ALADÁRÉ⁴ a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban jelent meg. A Magyar Paedagogia megemlíti, hogy másnap, március 26-án a budai Paedagogium COMENIUS-kiállítást rendezett fényes megnyitó ünnepélyel.

A már többször említett Magyar Paedagogia című folyóirat első száma 1892. március 1-én jelent meg. Az utókor számára nem jelentéktelen a szerkesztőnek, CSENGERY JÁNOSnak minden problémára kitérő bevezetője az olvasókhoz. „A Magyar Paedagogiai Társaság, mely más alakban már évekkel ezelőtt szolgálatában állt a magyar oktatásügynek, új szervezettel megalakulván, programjához híven működésének egyik legfontosabb teréül egy folyóirat kiadását határozta el, mely egyrészt a társaság munkájának hű tükré lesz, másrészt hazánk nevelés- és oktatásügyének előmozdításán fáradozva és az ügy minden munkására számítva mentől szélesebb körre hasson, s főképp, hogy mindazokat egyesítse, kik nevelésünk ügyének fejlesztését szívükön viselik... Tanügyi folyóirataink jobbadán csak egy-egy iskolanemnek érdekeit tartják szem előtt... A lap mindezekelőtt a paedagogiai tudományágak művelését tűzte ki feladatául és az általános érvényű paedagogiai eszméknek kíván organuma lenni... Mind- eddig nem volt ily lap, mely a nevelésügy munkásait egyesítse, őket egymással megismertesse, élénké tegye köztük az összetartozás érzését, a közös cél tudatát és lehetővé tegye egymásnak megértését, méltánylását. Tanügyünknek egyik nagy hiányossága, hogy a népiskolát a középiskolától, ezt az egyetemtól át nem hidalta úr választja el, s midőn itt vagy ott bajok mutatkoznak, egyik a másikra taszítja a felelősséget, s arra nem gondolnak, miképp kellene közös megértés és közös megállapodás útján gyökeresen orvosolni a bajokat. A munkafelosztás bármily üdvös különben, irodalmunkban szétziláló szerepet tölt be... A Magyar Paedagogia közös tere akar lenni a paedagogiai gyakorlat és elmélet munkásainak, nyílt mezeje a vélemények szabad nyilvánításának és higgadt megvitatásának, de nem fog a tisztán paedagogiai kérdésekre szorítkozni. Folytonos figyelemmel akarja kísérni oktatásügyünk minden ágát, foglalkozni fog a tanügyi politika és administratio minden kérdésével, s kivált amaz eszmékkel, melyek iskolaügyünk jelenlegi reformtörekvéseiben nyilvánulnak. Ilyenek az egységes középiskola terve, a tanárképzés reformja, a testi nevelés ügye sat. Figyelemmel fogja kísérni a hazai és külföldi tanügyi mozgalmakat, s ezek felől rendszeresen tájékoztatni fogja az olvasót. Ismertetéseket közöl a szakba vágó, nevezetesebb külföldi és hazai művekről és folyóiratokról. Kiváló gondot fordít közoktatásunk történetére és jelen állapotára. Közli az általánosabb érdekű adminisztrációs dolgokat és tudósításokat ad a paedagogiai társaság üléseiről, munkásságáról. Végül... a közoktatásügyi

³ Emlékbeszéd és egy későbbi számban *Comenius schola pansophicája és az egységes középiskola* címmel.

⁴ *A Comenius-ünnepélyek jelentőségéről*

tanács működéséről is hű képet rajzolhat és tanácskozásainak általánosabb érdekű részeit közli. Számít a hazai nevelés-oktatásügy minden munkásának anyagi és szellemi támogatására.”

Sok érdekeset mutat ez a szerkesztői vagy szerkesztőségi terv, mely nyilván közös megbeszélés eredménye volt. Mindenekelőtt meg lehet állapítanunk, ha összehasonlítjuk ezt a tervet az előbbiekkal, hogy sok mindenben egyeznek a jószándékú tervek. A különbség csak az, hogy a Magyar Paedagogia az évek folyamán is hű maradt tervéhez, és ha nem is tudta a legnagyobb nehézségeket, az iskolánemek egyenlenségét megszüntetni, bizonyos, hogy mindent megtett ennek érdekében.

Hogy milyen munkát végzett a Magyar Paedagogiai Társaság fennállásának első éveiben és ezen belül a folyóirat, azt az első, tehát a tizedik évi jubileum alkalmával az élő fül- és szemtanú szavaival igyekszünk méltatni. Közben még egy igen fontos, nagy jelentőségű esemény zajlott le, az 1896. évi második egyetemes országos tanügyi kongresszus, amelynek létrejöttében, megszervezésében és megvalósításában a Magyar Paedagogiai Társaság-nak és egyenként számos tagjának nagy része volt.⁵

A X. évforduló

1902. január 25-én ünnepelte meg — néhány hónapot késve — a Magyar Paedagogiai Társaság fennállásának tizedik évfordulóját. A rendes tagok közül csak 42-en voltak jelen a százból. A népiskolákat képviselő alelnök, Budapest tanfelügyelője, VERÉDY KÁROLY mondotta a X. nagygyűlés megnyitó beszédét. Fel kell figyelni erre a beszédre és foglalkoznunk kell vele, mert rendkívül meglepő a tartalma.

Előjáróban visszatekint a társaság megalakulására, amikor az elnök hívó szavára a pedagógiai irodalom művelésére „egyletté” alakultak, mert az ügy fontossága, a tudományos pedagógiának terjesztése iránt érzett rokonszenv nem engedte, hogy a pesszimizmus erőt vegyen rajtunk. Büszkén hangoztatják, hogy „körünkben sem a bizantizmus, sem a forradalmi pedagógia gyökeret verni nem tudott, mert az igazság utáni kutatás volt a jelszavunk. Ahol kritikai szavunkat hallattuk, ahol az avatag felfogást oppugnáltuk (elleneztük) és a józan haladás útjait egyengettük: ott szereplésünk nem volt sikertelen.” Utal arra, hogy a testi és erkölcsi nevelés feladata, a pedagógiai eszmék terjesztése és a pedagógiai alapfogalmak megállapítása mellett „elmélkedtek” a jövő népiskolájáról, a gyengébb tehetségű gyermekek oktatásáról, a gyermekvédelemről, a szülőjdről, az ipari és gazdasági szakoktatásról kapcsolatban a népiskolai tanítással, a parasztszocializmusról, társadalmunknak a népiskolai oktatás szolgálatába való szegődéséről.

⁵ A kongresszus eszméje a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága igazgató tanácsának 1893. július 12-én tartott ülésén merült fel. NAGY LÁSZLÓ vetette fel és nagy viták folytak akörül, hogy nemzeti (országos) vagy nemzetközi kongresszus legyen. NAGY LÁSZLÓ az országos mellett foglalt állást, az akkor még az egri főiskolában működő KEMÉNY FERENC a nemzetközi kongresszus összehívását sürgette, egyúttal bemutatva az erre vonatkozóan részletes terveket is. A kérdést a Magyar Paedagogiai Társaság döntötte el, amikor meghallgatta PÉTEREFFY SÁNDOR előadását 1895-ben (M. P. 1895. 221 és folyt.) az 1848. évi első egyetemes tanítógyűlésről. Ennek alapján javasolta a Magyar Paedagogiai Társaság a m á s o d i k országos kongresszus egybe-hívását, még pedig az 1896. évi milleniumi ünnepségek keretében július 2-től 11-ig. Természetesen találták, hogy az előkészítő bizottságnak és a kongresszusnak is HEINRICH GUSZTÁV, a legnagyobb pedagógiai egyesülésnek, a Magyar Paedagogiai Társaságnak elnöke legyen az elnöke.

Az elemi oktatás metodikája sem került el a társaság figyelmét. A fővárosi elemi oktatás és az osztatlan népiskola tanterve mellett foglalkoztak még a népiskolai irodalom- és nyelvi oktatással, a földrajztanítással, a normál szavakkal és a dülő és álló írással. A rendtartás keretében nem feledkeztek meg a testi fenytésről, a felszerelésről, a népiskolai felügyelet reformálásáról. Foglalkoztak a népoktatási törvény revíziójával is, és ismételten ismertették a külföld iskoláinak helyzetét (francia, angol, svéd és svájci). Sokszor kerültek napirendre az egyetemek, főiskolák és a középiskolák problémái is.

E bevezető után, melyet egyúttal az elmúlt tíz év munkájáról szóló beszámolóknak is tekinthetünk, rátér a jelen feladataira. Kifejti azt, hogy az eszmék állandóan átalakulnak és újjászületnek, és „éppen a huszadik század hajnalán oly mennyiségben jelennek meg a pedagógia derült egén, akár a nyári éjszaka csendjében a hulló csillagok . . . Egyes eszmék körfutásukban magukhoz ragadják a szabadon keringő kisebb-nagyobb társaikat és az áthasonulás után hatalmas tünemény számba mennek és vezető csillagokká válnak. És mindez szemünk előtt történik. Érdemes, hogy ennek az átalakulásnak néhány pillanatot szenteljünk.” És most következik az, ami különösen elismerést jelent. „A socializmus, melynek híveit még egy-két év előtt szemetes kocsira hányva utasítottuk ki fővárosunk területéről, Franciaországban kormányképes lett. A nagy német állam szintén kénytelen ügyet vetni a kor követeléseire, melyek szembeszállnak a nagytőke nyereszkesedő uralmával, és nem erőszakoskodással, hanem a kis tőkék és a kis emberek csoportosításával a sociologia keretében maradandó módon lerázzák a túltengő merkantilizmus béklyóit.” Felesleges is talán magyarázni ezeket a szavakat. Inkább csodálnunk kell azt a bátorságot, amellyel ennek a századnak az elején oly világosan rámutat arra, hogy a világ halad és ismét egy hatalmas lépést tett előre, csodálnunk kell még akkor is, ha kissé idealizáltan látja a jelent és a jövőt, és nem jutott el még, mint ezt korábban idézett szavai is igazolják, a forradalomig, hanem meg van győződve arról, hogy a socializmus minden „erőszak”, minden megrázkódtatás nélkül lesz képes az emberiség nagyobb részét a béklyótól megszabadítani. Megkapók azok a szavai is, amelyekben rámutat a fejlődés és haladás természetességére, és az új szükségességére, a harcra az avatag (elavult) és visszahúzó felfogásokkal szemben. Valami kompromisszum-félére gondolt, amit a következő sorai mutatnak. „A lélektanban a klerikalizmus és radikalizmus közepett — egy új, nemes világnézet bontakozik ki, amely az emberiséget nemcsak a szabadság áldásaival ismerteti meg, hanem arról is gondoskodik, hogy a nevelés az embereket ennek a szabadságnak józan kihasználására képesítse.” Különös hang ez, amely erősen emlékeztet az ebben a korban nálunk is elterjedt szabadkőműveség gondolkozására, amire vonatkozóan azonban a kutatás jelenleg nem terjedhet ki. Ugyanaz a hang ez, amely néhány évvel később Pécssett jut kifejezésre, amely a klerikalizmus és a szabadkőművesek képviselte radikalizmus első nagy összeütközéséből kicsendül.⁶

VERÉDY KÁROLY a lélektanra nemcsak ebben a részben hivatkozik, voltaképpen előadásának nagy része az individuál- és szociálpedagógia lényegére mutat rá 1902-ben, tehát olyan kérdést érint, amellyel nálunk csak legújabban kezdenek foglalkozni pedagógusok, pszichológusok és szociológusok, de még mindig nem együttesen. VERÉDY azok közé a vezető állásban levő férfiak közé

⁶ Ily szempontból FELKAI LÁSZLÓ megállapításai kiegészítésre szorulnak. L. FELKAI LÁSZLÓ: A szabadoktatás pécsi kongresszusa 1907-ben és az iskolán kívüli oktatás korabeli történeti áttekintése. Ped. Szemle 1954. 4—5. sz.

tartozott, akik soha nem elégedtek meg azzal a tudással, amelyet kiképzésük folyamán szereztek, hanem állandóan olvasott és képezte magát, az olvasottakat nemcsak magában dolgozta fel, hanem igyekezett tovább is adni a nagyobb közösségeknek. Nagyon érdekes, hogy doktori értekezése tárgyául is olyan témát választott, amely ugyancsak a legújabb időkben vált természetessé, időszerűvé és megvalósítandóvá. Dolgozatának címe: *Planmässige Erziehung, 1871.*⁷

Visszatérve előadására, most még csak néhány idézetre szorítkozunk, csak annak igazolására, hogy a Magyar Paedagogiai Társaság egyik vezetője mennyire tisztán látta a pedagógia és a pedagógus feladatait. Azt írja VERÉDY:⁸ „A testi és lelki képességek lehető legnagyobb kifejlesztése szükséges . . . Minél nehezebbé válnak az életfenntartás feltételei, annál magasabb műveltséget kell szereznie a harcra készülő ifjúságnak . . . Ne beszéljünk holmi végleges tantervekről, jogérvényes, állandó utasításokról, mert ha a vaskalaposságnak sikerült is ideig-óráig a kor követeléseit visszaszorítani, a közgazdasági fejlődéssel együtt járó magasabb fokú intelligencia váratlanul átgázol az elmélet alkotta, korlátokon és átadják az intéző hatalmat az élet kérlelhetetlen követelményeinek.”

VERÉDY ebben az előadásban sokkal konkrétabb feladatokat is megmutat. Például azt hangoztatja, hogy a szociálpedagógia jó iskolaépületeket sürget leelőször. Vajon nem nekünk is szól ez „a fabula” és — idézem — „hogy egy tanítóval bíró osztatlan iskola nem képes olyan tanítási célokot elérni, mint a nyolc osztályos tagolt iskola, az kétségtelen”. Más kérdésben is nyilatkozik: „A tagtársak közül a reformátorok a fiú gyermekeknél a kézimunkára, a leányoknál a háztartásra helyeznek súlyt.” Más helyen beszél az iskolán kívüli oktatásról: „Az elemi iskolához kapcsolódják a nép folytonos művelődésének áldásos munkája”. Sürgeti a szülők külön konferenciáit (szülői értekezletek), hangoztatja, hogy az iskola feladata a tanulóit gondosan előkészíteni társadalmi helyzetük elfoglalásának nehéz munkájára, hogy jó tanítás magában véve nem elegendő, hanem kell a tudatos („planmässige”) nevelés is, és kimondja azt is, hogy „jó nevelő tanárt jól kell megfizetni.” (Id. h.: 131.)

VERÉDYt annak idején, 1887-ben, EÖTVÖS JÓZSEF küldte ki külföldi tanulmányútra. Helyes volt ez a választás is, mint több hozzá hasonló gondolkodású férfiúé, pl. KÁRMÁNÉ is. Megjelent munkái és az általa kitűnően szerkesztett Paedagogiai Enciklopaedia, mely igen sok érdekes adatot tartalmaz, de az itt ismertetett előadása is bizonyítja, hogy a mester, EÖTVÖS útján járt és így valóban a haladást szolgálta.

A XXV. nagygyűlés

Ebben a visszaemlékezésben nem szándékunk a Magyar Paedagogiai Társaság egész munkáját ismertetni és értékelni. Háromnegyed százados történetének vannak kiemelkedő és bizonyosan vannak bírálható szakaszai. De meg kell néhány állomáson mégis állanunk. Az első, a tízéves évforduló után meg kell emlékeznünk a másodikról is 1917-ben, „még mindig fegyverek zajában”, mint az akkori titkár GYULAI ÁGOST írja a 25. nagygyűlésen elhangzott titkári beszámolójában. Ezen a nagygyűlésen FINÁ CZY ERNŐ elnökölt és a megválasztott

⁷VERÉDY Berlinben és Lipcsében folytatott egyetemi tanulmányokat és ott is szerezte meg doktori címét. Dolgozatát Budapesten mindaddig nem tudtam megtalálni; pedig rendkívül érdekes volna megtudni, hogyan látták ezt a kérdést közel 90 év előtt. Mindenesetre a kérdés választása is arra enged következtetni, hogy önállóan gondolkodó fő volt.

⁸ Magyar Paedagogia 1902. 123.

tagok közül 57 tag volt jelen. Nem bocsátkozott részletekbe a megemlékezés, a múltba visszatekintve csak azt jelezte, hogy annak idején, 1892-ben, mikor a Társaság első ülését tartotta (nem megalakult — mint előbb jeleztük, a megalakulás már 1891-ben történt), akkor még sok volt a tamaskodó, kételkedő, hitetlen. Idegenkedéssel, bizalmatlansággal fogadták az új alakulást, hiszen volt épp elég tanító- és tanáregyesület. Még azok is, akik az ismertetett célt helyesnek találták, életképtelennek tartották az új társaságot. A szervezők azonban kitartottak elhatározásuk és terveik megvalósítása mellett, mert éppen olyan társaság megalapítását látták szükségesnek, mely a tanítás és nevelés különböző ágaiban működő kartársak között összekötő kapocs lesz. Ezt a hivatást a társaság, az alapszabályokban is kitűzött céloknak megfelelően, teljesítette, és ugyancsak azt a célt is, hogy „a pedagógiának és segédtudományainak magyar nyelven művelése, a hazai közoktatásügy egész körében felmerülő elvi kérdéseknek tudományos jellegű tárgyalása a pedagógia múltjának kutatása, a pedagógiai elvek népszerűsítése és terjesztése” a legközvetlenebb feladata. GYULAI úgy látta, hogy „a Magyar Paedagogiai Társaság 25 esztendeje a magyar nevelés és iskolaügy nagyfontosságú negyedszázadával esik egybe, azokkal az évtizedekkel, amikor az 1867-ben megindult alkotmányos éra első tanügyi alkotásainak revíziója úgyszólván az egész vonalon megindult, mikor a nemzetnevelés kiváló tényezője, a nemzeti iskola minden vonatkozásában kialakult és amely időben a magyar köznevelésügy végre valóban magasabb értelemben vett politikai tényezővé fejlődött a lelkekben. Társaságunk épp ennek az új tanügyi reformkorszaknak mintegy bevezető napjaiban keletkezett... Ennek a nevezetes reformkorszaknak alig volt pedagógiai eszméje, problémája vagy eseménye, mely Társaságunk tükrében meglátható nem lett volna.”

Aztán jött az 1918-as őszirózsás forradalom, majd a Tanácsköztársaság 133 napja, amikor csekély kivétellel valóban egy táborba tömörült a magyar pedagógus társadalom, és a nagyszerű munkában nagyon sokan vettek részt, többek közt a Magyar Paedagogiai Társaság tagjai közül is. Lelkesedés töltötte be a pedagógusok szívét.

A XX. század negyvenes éveiről

1943. február 20-án tarthatta meg a Társaság 50. ünnepi nagygyűlését. GYULAI főtitkári jelentését ezekkel a szavakkal kezdte: „A mai élet nagy és izgalmas eseményekben bővelkedő áradata nem engedi meg — részletekbe bocsátkozni.” Akinék alkalma volt GYULAI ÁGOSTot ismerni, csak az olvashatja ki ezekből az egyszerű szavakból a mélységes aggodalmat a magyarság létéért, a magyarság jövőjéért. IMRE SÁNDORral és még néhány hasonlóan érző társával ismét félni kezdett a nemzet halálától, és fel kellett készülni az új virrasztóknak. 38 évi főtitkári működés után csak annyit mondhatott a Társaság működéséről: „A társaság mindig megtartotta őrhelyét a magyar pedagógiai életben. Végső eszményi célja derék nemzedéknek nevelése, a szebb és boldogabb jövődőt előkészíteni a magyarság számára.” Világos beszéd, mindenki megértette...

Ezután csak 1946 júniusában gyűlhettek össze a régi tagok ismét nagygyűlésre PROHÁSZKA LAJOS elnökletével. GYULAI akkor tett utolsó alkalommal titkári jelentést és ebből megint csak néhány szót idézünk: „Az eddigiektől különböző módszerekkel kell megvalósítaniuk a jövő pedagógusainak azt, hogy más világnak kell bekövetkeznie, az igazi embernevelés diadalmának az

új, utánunk következő nemzedék munkája nyomán... Társaságunknak is... részt kell vennie az ifjú lelkek újjáépítésében, szanalásában” és megemlíti „a sötét emlékü német megszállást”. Szolgáljanak szavai intő szózatnak, végrendelezésnek, melyet tiszteletben kell tartanunk.

Ezen a június 18-án tartott gyűlésen választották meg az új elnökséget, elnök PROHÁSZKA LAJOS maradt, alelnök GYULAI ÁGOST az általános iskola részéről, DR. ZIBOLEN ENDRE gyak. gimnáziumi igazgató a középiskolák köréből és VÁRKONYI HILDEBRAND a felsőoktatás részéről, a szabadművelődés köréből pedig DR. SZEMERE SAMU tanítóképző intézeti igazgató. Főtítkár DR. HAJDÚ JÁNOS gimn. igazgató, titkár ifj. DR. ZIBOLEN ENDRE testnevelési főiskolai tanár, egyetemi tanárségéd lett. Számos új tagot vettek fel, köztük DR. BARÁNSZKY JÓB LÁSZLÓT, DOBOS LÁSZLÓT, DR. KISS ÁRPÁDOT, DR. KOVÁCS MÁTÉT, DR. LÉNÁRD FERENCET, MÁCSAY KÁROLYT, PÉNZES ZOLTÁNT, DR. VAJDA GYÖRGYÖT, DR. VAJTHÓ LÁSZLÓT, DR. ifj. ZIBOLEN ENDRÉT a még má élők közül. Meghatóan szép volt VÁRKONYI HILDEBRANDnak GYULAI ÁGOSThoz intézett köszönő és köszöntő beszéde, amelyben GYULAINak négy évtizedes főtítkári tevékenységét méltatta. A dec. 21-i gyűlésen tartott előadást KISS ÁRPÁD az embernevelés mai feladatairól. A negyvenes évek elejére visszagondolva valóban „nehéz volt émszű gondok nélkül az emberről szólni vagy írni”. De máig is tanulságul szolgálhatnak intő szavai; „A nagy egyéni és társadalmi válságok nemegyszer vezethetők vissza meg nem oldott nevelés-tudományi vagy nevelési kérdésekre. Ezeket mindenesetre ki lehet küszöbölni. A nevelés mai jelentése szervezett tudományunkat, tudományos szerveinket is új feladatok elé állítja”.

Az utolsó közgyűlésen, 1948. május 22-én HAJDÚ JÁNOS tartott előadást egy akkor mindenképpen időszerű kérdéstről, 1848 nevelési eszméiről. Akkor az ország pedagógusai a IV. egyetemes tanügyi kongresszusra készültek. Megint csak a teljesség kedvéért legalább egy-két mondat erejéig meg kell emlékeznünk erről is. Egy nagyszerű indulás után (megnyitó a Zeneakadémián) érthetetlen okok miatt nem folytathatta üléseit. Ennek magyarázatával még tartozunk a magyar pedagógia történetének. Talán korai volt? Vagy talán a személyi politika némitotta el a pedagógusokat?

Csak annyit tudunk, hogy az utolsó felolvasó gyűlésen VAJTHÓ LÁSZLÓ tartott előadást a nevelő BESSENYEIRől, röviddel rá a tisztikar (április 2-án) lemondott, és egy három tagú bizottságot bízott meg azzal a feladattal, hogy a Társaság további sorsáról tárgyalásokat kezdeményezzen az Országos Neveléstudományi Intézet vezetőjével. Mi volt a tárgyalások eredménye? Annyi bizonyos, hogy a Magyar Pedagógia 57., 58. és 59. évfolyama egy füzetben még megjelent, de a lap címe alól már hiányzott „A Magyar Paedagogiai Társaság folyóirata” alcím, helyetté főszerkesztő MÉREI FERENC, és a címlap alján kiadóként már nem a Magyar Paedagogiai Társaság nevét olvashatjuk, hanem a Tudományos Folyóiratkiadó NV nevét.

A Magyar Tudományos Akadémia II. Osztálya vezetőségének határozata alapján indult meg 1961-ben a Pedagógiai Bizottság orgánusaként a Magyar Pedagógia új folyama. Minden reményünk az, hogy a Magyar Paedagogiai Társaság 75. születésnapját a társaság új életre keltésével ünnepelheti meg a magyar pedagógus társadalom.

PÁSZTOR JÓZSEF

⁹ Magyar Paedagogia 1944—1946. 43.